TATJANA DADIĆ DINULOVIĆ[1]

NAĐENI, BEZ PREVODA

Kratka, lična, predistorija susreta sa Užičkim festivalom

Kada je, nakon magistarskih studija scenskog dizajna na Univerzitetu umetnosti u Beogradu, Nemanja Ranković odlučio da se vrati u Užice i prihvati mesto umetničkog direktora Narodnog pozorišta, a zatim i Jugoslovenskog pozorišnog festivala, smatrala sam to važnom i vrlo hrabrom odlukom. Važnom, zato što povratak u manju sredinu, nakon studija i profesionalnog iskustva stečenog u „velikom" gradu, nije uobičajen postupak, posebno ukoliko je reč o povratku s idejom i željom da se kod kuće uradi nešto važno – ne samo za sebe već i za sredinu. Hrabrom, zato što promišljeno i usmereno delovanje u oblasti umetnosti i kulture u našoj zemlji neminovno podrazumeva mnogo teškoća, te ogromnu energiju, istrajnost i uverenje, uložene u proces s potpuno neizvesnim ishodom. U užičko Narodno pozorište prvi put sam došla 2006. da bih videla predstavu *Pilad* po tekstu Pjera Paola Pazolinija i u režiji Andreje Paćota. Za ovu sredinu bio je to neočekivan i neuobičajen repertoarski korak. Četiri godine kasnije, prvi put sam došla na Festival.

Jugoslovenski pozorišni festival: poslednje tri godine

(kontekst)

Devedesete godine dvadesetog veka predstavljale su u Jugoslaviji period razgraničenja i podela, dok su se prostori, pre svega fizički, a zatim i psihološki, smanjivali i sužavali, doslovno i metaforički. U isto vreme, lokalna ili nacionalna stvarnost, zahvaljujući globalnim promenama, suočavala se sa proširenjem sveta i, barem, prividnim nestajanjem bilo kakvih geografskih ili prostornih granica – komunikacija, susret i saradnja umetnika koji su živeli na različitim krajevima sveta, postajala je neophodnost. U tom smislu, već i samo ime Festivala govori o jasnoj potrebi za povezivanjem i ustanovljavanjem široke teritorije na kojoj se može delovati u domenu scenske umetnosti. Za nove generacije, većinom neopterećene nedavnom istorijom, ideja o proširenju prostora u kome je moguće stvarati, misliti i suočavati stavove, postala je ključno važna. Čini se da tako uspostavljeno okruženje one sagledavaju kao potencijal, a ne kao problem, da ga vide kao mogućnost, ali ne samo za upoznavanje drugih i

[1] Tatjana Dadić Dinulović je profesor scenskog dizajna na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu i Novoj akademiji umetnosti u Beogradu.

S druge strane, autorski projekat Nataše Rajković i Boba Jeličića, Zagrebačko kazalište mladih. Foto Radomir Baja Vujović

drugačijih, već i za razmenu ideja, srodnih po karakteru i vrednostima. Takođe, i za odmeravanje snaga u mnogo većoj konkurenciji nego što je nacionalna, sa kolegama koji stvaraju u istim ili sličnim uslovima. Zbog toga i podnaslov festivala – „bez prevoda" – govori još preciznije o tome da se, ipak, međusobno razumemo, da nam nije potreban prevodilac, ali i da imamo želju za razgovorom. Kao i da imamo šta jedni drugima da kažemo.

(koncept)

U takvom kontekstu nastao je i koncept Festivala. Sa svešću o sopstvenim mogućnostima (produkcijskim, tehničkim i finansijskim), sa programom namenjenim sopstvenoj publici i sa idejom o ustanovljavanju i širenju uticaja u regionu, koncept Jugoslovenskog pozorišnog festivala mogao bi da bude određen kao „okupljanje najboljih u datim okolnostima". To znači da se na programu Festivala neće uvek naći najnovije predstave iz regiona, niti one koje su u tom trenutku najaktuelnije, kao ni one koje bi publika najviše želela da vidi. Tako je, na primer, na ovogodišnjem festivalu prikazana predstava *S druge strane* Zagrebačkog kazališta mladih, autorski projekat Nataše Rajković i Bobe Jeličića, premijerno izvedena još 2006. Selektor Bojan Munjin, zagrebački novinar i pozorišni kritičar, objasnio je da je predstava trebalo da dođe na Jugoslovenski pozorišni festival dve godine nakon što je napravljena, ali to se, zbog obaveza glumaca, nije dogodilo. Stigla je i, uprkos zakašnjenju, osvojila specijalnu nagradu za „slobodu teatarske igre, zajednički istraživački rad i autentični stvaralački postupak",

Sumnja, r. Selma Spahić, Kamerni teatar 55 Sarajevo. Foto Radomir Baja Vujović

kako stoji u obrazloženju žirija. S druge strane, važno je istaći da je u poslednje tri godine, na Festivalu bilo moguće videti i predstave iz najnovije regionalne pozorišne produkcije. Među njima, najsnažniji utisak ostavile su *Buđenje proleća* Zagrebačkog kazališta mladih i *Otac na službenom putu* Ateljea 212, obe u režiji Olivera Frljića, zatim *Kiklop* Ivice Buljana u koprodukciji Mini teatra iz Ljubljane, Scene Gorice iz Velike Gorice i Teatra ITD iz Zagreba, kao i *Sumnja* Kamernog teatra 55 iz Sarajeva, u režiji Selme Spahić.

(publika)

Publiku ovog festivala, pretežno, čine građani Užica i okolnih mesta. Nije baš uobičajeno da se na festivalske predstave dolazi iz drugih gradova Srbije; Užice je daleko od „centra", dublje je u unutrašnjosti zemlje, do njega se putuje duže i komplikovanije. Činjenica je da je publika ovog festivala, istovremeno, i publika Narodnog pozorišta u Užicu i da je vaspitavana redovnom produkcijom ove kuće u poslednjih nekoliko godina. Upravo zbog takvog odnosa prema repertoaru, Jugoslovenski pozorišni festival postao je važan događaj za grad – gledaoci kupuju komplete karata u pretplati, predstave prate sa pažnjom i interesovanjem i aktivno učestvuju u razgovorima nakon predstava, komentarišući i vrednujući viđeno. Zato ova publika ima sposobnost da primi i razume i one predstave koje, inače, izazivaju mnogo dilema i polemike, kao što su to već pomenuti *Kiklop* ili predstava *Zo-*

ran Đinđić Olivera Frljića i Ateljea 212. Nezadovoljstvo gledalaca koji zbog smanjenog broja mesta u gledalištu ne mogu da vide neku predstavu, kao u slučaju *Čekaonice* Borisa Liješevića u izvođenju Ateljea 212 ili *Buđenja proleća* Martina Kočovskog i Narodnog pozorišta u Užicu, jasno govori o želji publike da bude aktivan učesnik Festivala. Upravo se na tom mestu susreću i ukrštaju umetnički koncept Festivala i repertoarska politika Narodnog pozorišta u čijem okrilju Festival nastaje.

(ljudi)

Ipak, najvažnije mesto u čitavom procesu pripada ljudima koji ovaj festival vode, o njemu misle ili ga, na različite načine, podržavaju. Direktor Narodnog pozorišta (i koselektor Festivala) Zoran Stamatović i Nemanja Ranković, svakako, pravi su primer izuzetno uspešnog rukovodećeg tima, koji oko sebe okuplja mnoge druge važne i vredne ljude – od onih koji u pozorištu rade, preko nekadašnjih saradnika i upravnika, do predstavnika različitih lokalnih, ali i nacionalnih institucija. Činjenica da je ovo pozorište i posle smene gradske vlasti zadržalo istu upravu, nikako se ne može zanemariti. Osim toga, Festival je tokom godina postao i važno mesto okupljanja i susreta ljudi iz čitavog regiona. Među njima je i Zagrepčanin Matko Botić, jedan od najzanimljivijih mladih teatrologa i pozorišnih kritičara, čije je čitanje i tumačenje pozorišta, a zatim i vrednovanje prikazanih predstava u festivalskim biltenima, zasnovano na jasnim, smelim i utemeljenim stavovima. To je, svakako, još jedan važan način negovanja i vaspitavanja festivalske publike, a možda i njenog proširenja. Gosti, dakle, čine ovaj događaj posebno zanimljivim, otvarajući i omogućavajući prostor za ozbiljan i argumentovan razgovor o mnogim temama, među kojima su, sigurno, najvažnije one koje se tiču okolnosti u kojima teatar danas deluje, kao i ishoda koji u takvim okolnostima nastaju.

Očekivanja i mogućnosti

Finansijski pritisci i programske zebnje o kojima govori Bojan Munjin u izveštaju o selekciji ovogodišnjeg Jugoslovenskog pozorišnog festivala, kao i smanjena produkcija gotovo u svim zemljama u okruženju, predstavljaju važan faktor u razmišljanju o budućem životu ove manifestacije i, posebno, o publici. Jasno je da ni u vremenu koje sledi ovaj kontekst neće biti mnogo drugačiji. S druge strane, u zemljama našeg regiona, složene okolnosti uvek su bile povod za aktivno kreativno delovanje čiji su rezultat, najčešće, bili značajni umetnički radovi, programi i manifestacije. U tom smislu, Festival bi morao da uključi i pozorišnu produkciju iz Makedonije i Slovenije. Možda mi ovde teže razumemo ta dva jezika, ali u pozorištu to zaista nije važno. Osim toga, razvoj pratećeg programa Festivala mogao bi da znači još veće proširenje umetničkog, ali i teorijskog i kritičkog polja u kome se, kroz različite programe malog formata, razmišlja i razgovara o važnim pitanjima u domenu scenske umetnosti uopšte. Jedan od takvih pokušaja bio je i program „*Showcase*: prostor scenskog dizajna", kojim su na festivalu 2011. prikazani radovi pet umetnika iz regiona. Među njima bio je i rad Dorijana Kolundžije „Izmeštanje" koji je predstavljao Srbiju na poslednjem Praškom kvadrijenalu, najznačajnijoj svetskoj manifestaciji posvećenoj scenskom dizajnu u pozorištu i van njega. Drugi primer je međunarodna konferencija „Prostor pozorišta nakon 20. veka", održana iste godine u organizaciji Centra za scensku arhitekturu, tehniku i dizajn (SCen) i Fakulteta tehničkih nauka iz Novog Sada. Na tom događaju sreli su se teoretičari i umetnici iz čitavog sveta, a među njima je bila i kokustoskinja nacionalne postavke Brazila Ebi Koen, čiji je paviljon 2011. nagrađen Zlatnom trigom, glavnom nagradom Praškog kvadrijenala. Naravno, takvi događaji bi, barem u domenu pratećeg programa, dodatno opravdali već pomenutu odrednicu „bez prevoda". S druge strane, doprineli bi regionalnom i međunarodnom uticaju Festivala, Narodnog pozorišta u Užicu, a možda i zemlje. O svemu tome treba razmišljati.